

ԱԶԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ ՍԻՐԻԱՀԱՅ ՀԱՅՐԵՆԱԴԱՐՁՆԵՐԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿՐԹԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԻՆ (2012-2018 ԹԹ.)

Քնարիկ Ավագյան

Պատմական գիտությունների թեկնածու

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ

ՀՀ, Երևան, Մարշալ Բաղրամյան 24/4

Էլ. հասցե՝ lira777@yahoo.com

ORCID: 0009-0000-5496-4997

Հոդվածը ներկայացվել է 11.07.2024, գրախոսվել է 19.09.2024, ընդունվել է տպագրության 03.12.2024

DOI: 10.53548/0320-8117-2024.3-35

Ամփոփում

Սիրիահայերի հոսքը Հայաստան առավել զգալի է դարձել հատկապես 2012 թ. հուլիսից սկսած: Նրանք ՀՀ սփյուռքի նախարարություն (այսուհետ՝ ՀՀ ՄՆ) են դիմել ուսումնակրթական տարբեր հարցերով՝ թղթաբանական, երեխաների և երիտասարդների տարբեր ուսումնական հաստատություններ (մանկապարտեզ, դպրոց, քոլեջ, նախապատրաստական, բուհ, մագիստրատուրա) ընդունվելու և կամ ուսումը շարունակելու, մասնագիտական պրակտիկա անցնելու, ուսման վարձը զեղչելու, փոխհատուցելու կամ չվճարելու և այլ հարցերով:

Սիրիահայերի բարձրացրած կրթական խնդիրների լուծման նպատակով ՀՀ ՄՆ-ն մի շարք առաջարկություններ է ներկայացրել կրթության և գիտության նախարարություն (այսուհետ՝ ՀՀ ԿԳՆ): Ի վերջո, իրագործվել են հետևյալ բարեփոխումներն ու աջակցության ծրագրերը: Սիրիահայ երեխաներն ու երիտասարդները մանկապարտեզներ ու դպրոցներ են հաճախել անվճար, իսկ բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում ուսանողների վարձերը համաֆինանսավորմամբ հիմնականում հոգացել են ՀՀ կառավարությունը (այսուհետ՝ Կառավարություն), ՀԲԸՄ-ն և «Գալուստ Կյուլպենկյան» հիմնարկությունը, ինչպես նաև սկզբնական շրջանում՝ համահայկական և միջազգային որոշ միություններ ու կազմակերպություններ:

Բացի այդ, Կառավարությունը պետական բյուջեով նախատեսված պահուստային ֆոնդի հաշվին 2012 թվականից ամեն տարի որոշակի գումար է հատկացրել սիրիահայ ուսանողներին ուսումնական տարվա կրթաթոշակներ տրամադրելու նպատակով:

Կառավարության արդյունավետ ծրագրերի շնորհիվ՝ սիրիահայ երեխաների ու երիտասարդների, հետևաբար նաև նրանց հարազատների համար հայրենիքում ստեղծվել են հնարավոր բոլոր բարենպաստ պայմանները՝ սահուն ինտեգրվելու հայաստանյան սոցիալ-մասնագիտական միջավայրին:

Բանալի բառեր՝ Սիրիայի պատերազմ, Սիրիայի հայ համայնք, հայրենադարձություն, կրթություն, մանկապարտեզ, դպրոց, բուհ, ՀՀ սփյուռքի նախարարություն, ուսման վարձ:

Ներածություն

2011 թ. մարտի 15-ից Սիրիայում սանձազերծված պատերազմական թեժ գործողությունների ողջ ընթացքում և հետագայում Կառավարությունը մշտական ուշադրության ներքո է պահել սիրիահայերի խնդիրներն ինչպես Հայաստանում, նույնպես և Սիրիայում:

Սիրիահայերի հոսքը Հայաստան առավել զգալի է դարձել հատկապես 2012 թ. հուլիսից¹: ՀՀ նախագահի հանձնարարությամբ Հայաստանում սիրիահայերի հիմնախնդիրները համակարգել է սփյուռքի նախարարությունը (նախարար՝ Հրանուշ Հակոբյան, 2008-2018 թթ.)²:

Պատերազմի հենց սկզբից ՀՀ ՄՆ-ն լծվել է հայության կարիքները հոգալու գործին: Սիրիահայերի ստվարացող հոսքին զուգընթաց՝ արդեն 2012 թ. ամռանը սփյուռքի նախարարի հրամանով ստեղծվել է սիրիահայերի հիմնախնդիրներով զբաղվող աշխատանքային խումբ՝ ՀՀ ՄՆ աշխատակազմի ղեկավարի՝ Ֆիրդուս Ջաքարյանի գլխավորությամբ, արագ արձագանքման խումբ և թեժ գիծ³:

Սիրիահայերը ՀՀ ՄՆ են դիմել ուսումնակրթական տարբեր հարցերով՝ թղթաբանական, երեխաների և երիտասարդների տարբեր ուսումնական հաստատություններ (մանկապարտեզ, դպրոց, քոլեջ, նախապատրաստական, բուհ, մագիստրատուրա) ընդունվելու և կամ ուսումը շարունակելու, մասնագիտական պրակտիկա անցնելու, ուսման վարձը զեղչելու, փոխհատուցելու կամ չվճարելու⁴ և այլ հարցերով:

Ուսման վարձի փոխհատուցման հարցով շատ սիրիահայերի ուղղորդել են Հայաստանի երիտասարդական հիմնադրամ, կրթությունը շարունակելու հարցով՝ կրթության և գիտության նախարարություն, իսկ մանկապարտեզ ընդունվելու հարցով՝ քաղաքապետարան⁵:

Կրթական ոլորտում ՀՀ ՄՆ-ի օժանդակությունը սիրիահայերին

Սիրիահայերի բարձրացրած կրթական խնդիրների լուծման նպատակով արդեն 2012 թ. հուլիսի 21-ին ՀՀ ՄՆ-ն մի շարք առաջարկություններ է ներկայացրել ՀՀ ԿԳՆ: Ի վերջո, իրագործվել են հետևյալ բարեփոխումներն ու աջակցության ծրագրերը.

ա) ՀՀ բուհերում սովորող Սիրիայի հայազգի քաղաքացիների ուսման վճարը հավասարեցվել է ՀՀ քաղաքացիների վճարին.

բ) սիրիահայ աշակերտների ուսուցման համար Երևանի տարբեր շրջաններում հատկացվել է 3 դպրոց (N 54, 62, 182): Բացի այդ, սիրիահայ աշակերտները կարող էին ուսանել նաև իրենց բնակության վայրին մոտ գտնվող յուրաքանչյուր դպրոցում.

գ) ՀՀ ԿԳՆ և Երևանի քաղաքապետարանի հանրակրթության վարչության հետ համատեղ ՀՀ ՄՆ-ն սիրիահայերի տարբեր միությունների ներ-

¹ Balkhian Sarkis. The Housing Conundrum: Syrian Armenians in Armenia 2014.

² Համաժողովներ 2017, 1, Ջաքարյան 2018, 570:

³ Պետական քաղաքականություն, <http://www.mindiaspora.am>, Ջաքարյան 2018, 570:

⁴ ՀԱԱ, ֆ. 1786, ց. 2, գ. 9, 10, 11:

⁵ ՀԱԱ, ֆ. 1786, ց. 2, գ. 10, թ. 97, 99, 106, 108, 113:

կայացուցիչներից և սիրիահայ ուսուցիչներից կազմել է սիրիահայ երեխաների կրթական խնդիրներին աջակցելու խումբ.

դ) Կիլիկյան բարեսիրական միության նախաձեռնությամբ, ՀՀ ՄՆ-ի աջակցությամբ և համակարգմամբ, Կառավարության հավանությամբ ծրագրվել և ստեղծվել է Սիրիայի հայկական դպրոցների ծրագրին համապատասխան հատուկ «Կիլիկեան» դպրոցը, որի բացումը տեղի է ունեցել 2012 թ. հոկտեմբերի 9-ին⁶.

ե) դյուրացվել է սիրիահայ երիտասարդների ՀՀ բուհեր ընդունվելու կարգը: Սիրիայում ստացած 12-ամյա կրթության վկայականը բավարար հիմք է ընդունվելու ՀՀ բուհերի առաջին կուրս (առանց նախապատրաստական կուրսեր անցնելու).

զ) լուծվել են Սիրիայի տարբեր բուհերից ՀՀ բուհեր տեղափոխվելու ժամանակ ուսումնական ծրագրերի տարբերությունները հաշվի առնելու, նրանց օժանդակելու և դիպլոմների նույնականացման հարցերը.

է) ՀՀ ՄՆ-ն Երևանի քաղաքապետարանի հետ համատեղ 2012 թ. հուլիսի 29-ից Երևանի կենտրոնում գտնվող Ստ. Շահումյանի անվան դպրոցում կազմակերպել է արևելահայերենի մեկամսյա արագացված դասընթաց տարբեր տարիքի շուրջ 50 սիրիահայ երեխաների համար⁷:

Մանկապարտեզ

Երևանի քաղաքապետարանի հանձնարարությամբ սիրիահայ երեխաների ընդունելությունը քաղաքի ենթակայության տակ գտնվող մանկապարտեզներ իրականացվել է անվճար հիմունքներով և արտահերթ⁸:

Համաձայն Երևանի քաղաքապետի 2012 թ. սեպտեմբերի 14-ի N 6343-Ա որոշման՝ անվճար մանկապարտեզ հաճախելու իրավունքն ունեին այն սիրիահայ երեխաները, որոնց «ծնողները Երևանում փաստացի բնակվող սիրիահայ քաղաքացիներ են»⁹:

Սիրիահայ երեխաների մանկապարտեզ ընդունվելու դիմումները քննարկվել են առաջնահերթ: 2012-2015 թթ. Երևանի և մարզերի մանկապարտեզներ են հաճախել շուրջ 300¹⁰, 2016 թ.՝ 550 սիրիահայ երեխա, ընդ որում՝ վերջինիցս շուրջ 200-ը ծնվել էին հայրենիքում, իսկ արդեն 2018 թ. վերջին ՀՀ 48 մանկապարտեզ հաճախել է 86 սիրիահայ երեխա¹¹:

⁶ Այդ մասին ավելի մանրամասն տե՛ս Ավագյան 2024, 116-130:

⁷ ՀԱԱ, ֆ. 1786, ց. 2, գ. 8, թ. 115-116:

⁸ ՀԱԱ, ֆ. 1786, ց. 3, գ. 110, թ. 90: Շարունակվում են սիրիահայերին ցուցաբերվող սոցիալական աջակցության ծրագրերը 2017:

⁹ ՀԱԱ, ֆ. 1786, ց. 3, գ. 103, թ. 17-18:

¹⁰ Զաքարյան 2018, 573:

¹¹ Հայաճեան Լենա, Սուրիահայերու Վերամուտը Հայրենիքի Մէջ 2016: Գրիգորյան Նելլի, Անցած տարի Հայաստան է ժամանել 62 սիրիահայ 2019:

Դպրոցներ

Սիրիահայ երեխաների ընդունելությունը ՀՀ հանրակրթական դպրոցներ ևս իրականացվել է անվճար ու արտոնյալ հիմունքներով:

Եթե նախկինում Սիրիայից հայ աշակերտների դպրոցներ ընդունվելու դիմումների արձանագրությունները կազմում էին ՀՀ ՄՆ-ի աշխատակիցները, ապա դիմողների թվի ստվարացման հետ սիրիահայերն իրենք են սկսել լրացնել նախարարության հատուկ կազմած՝ «Հայաստան ժամանակավոր տեղափոխված սիրիահայ երեխաների Հայաստանում կրթության կազմակերպման համար» հարցաթերթիկները: Անձնական հարցաթերթիկում լրացվել են դիմող երեխայի ազգանունը, անունը, հայրանունը, Հայաստանում նրա փաստացի բնակության հասցեն, հեռախոսը, էլ-փոստը, քաղաքացիությունը (կարգավիճակը), տարիքը, դասարանը, ինչպես նաև որ դպրոցներն են նախընտրում հաճախել՝ սիրիական ծրագրով, արևելահայերեն ուսուցմամբ դպրոցներ (առանձնացված նշված են երեքը՝ N 54, 62, 182), ավագ դպրոց արևմտահայերենով, և կամ բնակության մոտ գտնվող որևէ դպրոց (հարկ էր նշել դպրոցի համարը)¹²:

Միաժամանակ, Երևանի քաղաքապետարանն իր մշտական ուշադրության տակ է պահել սիրիահայ երեխաների հարցերը: ՀՀ ՄՆ-ի 2012 թ. նոյեմբեր-դեկտեմբերի տվյալներով՝ Հայաստանի տարբեր դպրոցներում սովորել է ավելի քան 500 սիրիահայ աշակերտ¹³: Իսկ արդեն 2014 թ. սեպտեմբերին ՀՀ դպրոցներում սովորել է սիրիահայ 1.200 աշակերտ, ընդ որում 150-ն առաջին անգամ է հաճախել հայրենի կրթօջախ¹⁴:

2014-2015 թթ. ուսումնական տարվա սեպտեմբերի դրությամբ՝ մայրաքաղաքի 10 վարչական շրջաններում Երևանի քաղաքապետարանի ենթակայությամբ գործող 78 դպրոցների 248 դասարաններում սովորել է 451 սիրիահայ երեխա¹⁵ (ավելի մանրամասն տե՛ս աղյուսակ 1):

Ընդհանուր առմամբ, ներառյալ 2015 թ. Հայաստանի հիմնական (տարրական, միջին) և ավագ դպրոցներում սովորել է շուրջ 1.000 սիրիահայ երեխա¹⁶:

ՀՀ սփյուռքի նախարարի հաղորդմամբ՝ 2016 թ. փետրվարի տվյալներով Հայաստանում սովորել է ավելի քան 2.000 աշակերտ, իսկ 2017 թ. սկզբին մայրաքաղաքի հանրակրթական դպրոցներ է հաճախել ավելի քան 200 սիրիահայ երեխա¹⁷:

¹² ՀԱԱ, ֆ. 1786, ց. 2, գ. 8, թ. 38:

¹³ ՀԱԱ, ֆ. 1786, ց. 2, գ. 78, թ. 46: Ամբողջական տվյալներ. Քանի սիրիահայ կա Հայաստանում, նրանց քանիսն ունեն բնակարան և աշխատանք 2012, 521, Syrian-Armenian Pupils in Yerevan Schools 2013.

¹⁴ Harutyunyan Arpi. School Barriers for Syrian Armenians 2014.

¹⁵ ՀԱԱ, ֆ. 1786, ց. 3, գ. 110, թ. 91:

¹⁶ Զաքարյան 2018, 573:

¹⁷ Հայաստանի Մէջ Ներկայիս Կը Բնակի Շուրջ 16 Հազար Սուրիահայ 2016: Շարունակվում են սիրիահայերին ցուցաբերվող սոցիալական աջակցության ծրագրերը 2017:

Աղյուսակ 1

2014-2015 թթ. ուսումնական տարվա սեպտեմբերի դրությամբ Երևանի քաղաքապետարանի ենթակայության դպրոցներում սովորող սիրիահայ աշակերտների վերաբերյալ տվյալներ ¹⁸				
№	Վարչական շրջան	Դպրոցը	Դասարանը	Աշակերտների քանակը
1.	Կենտրոն	17	77	195
2.	Արաբկիր	16	69	133
3.	Էրեբունի	8	18	21
4.	Մալաթիա-Սեբաստիա	8	15	20
5.	Նոր Նորք	8	16	16
6.	Շենգավիթ	7	12	14
7.	Աջափնյակ	6	16	19
8.	Քանաքեռ-Զեյթուն	5	16	22
9.	Դավիթբաշեն	2	5	6
10.	Նորք-Մարաշ	1	4	5
	Ընդամենը՝	78	248	451

Ընդհանուր առմամբ, արդեն 2018 թ. վերջին ՀՀ ԿԳՆ-ի ենթակայությամբ գործող 115 հանրակրթարաններում սովորել է 646 սիրիահայ: Ընդ որում, հանրապետության 42 հանրակրթական ուսումնական հաստատությունում սովորել է 176, իսկ Երևանի 73 հանրակրթական ուսումնական հաստատությունում՝ 470 սիրիահայ աշակերտ¹⁹:

Բուհեր

Սիրիահայերի ընդունելությունը ՀՀ բուհեր ևս կատարվել է դյուրացված կարգով²⁰:

Ըստ հաստատված օրենքի՝ սիրիահայերը ՀՀ բուհեր կարող էին ընդունվել սփյուռքահայ դիմորդների համար նախատեսված կարգով: Նրանք պետք է փաստաթղթերը ներկայացնեին ՀՀ ԿԳՆ կամ օտարերկրյա պետություններում գործող ՀՀ դիվանագիտական ներկայացուցչություն: Նրանք կարող էին իրենց նախընտրած ֆակուլտետի նախապատրաստական բաժնում ուսումնասիրել հայոց լեզու և մասնագիտական առարկաներ, ապա տարեվերջին, քննությունները կամ ընդունելության համար նախատեսված առարկաներից հարցազրույցը բարեհաջող հանձնելով, ընդունվել համապատասխան ֆակուլտետի 1-ին կուրս: Սիրիահայ դիմորդը բարձր միավորներ հավաքելու դեպքում կարող էր պետպատվերի շրջանակում կրթությունը ստանալ անվճար²¹:

¹⁸ ՀԱԱ, ֆ. 1786, ց. 3, գ. 105, թ. 91-106:

¹⁹ Գրիգորյան Նելլի, Անցած տարի Հայաստան է ժամանել 62 սիրիահայ 2019:

²⁰ Զաքարյան 2018, 573:

²¹ Հաճախ տրվող իրավական հարցերի տեղեկատվական ձեռնարկ 2017, 74-75:

Սիրիայում պատերազմական գործողությունները սկսվելուց հետո ՀՀ սփյուռքի նախարարի առաջարկ-հորդորով Հայաստանում ստեղծվել է ՀՀ բուհերի սփյուռքահայ հիմնախնդիրներով զբաղվող «Սփյուռքահայ ուսանողների խորհուրդ» հասարակական կազմակերպությունը (նախագահ՝ Սամվել Մկոյան): Այն կոչված էր աջակցելու սփյուռքահայ «ուսանողներին այն տարաբնույթ խնդիրների լուծման հարցում, որոնց նրանք առնչվում են Հայաստանում՝ ուսումնական, սոցիալական, իրավական ոլորտներում»²²: Ստեղծվել է նաև ՀՀ բուհերի սիրիահայ ուսանողների խորհուրդը՝ յուրաքանչյուր բուհում համակարգող անդամներով, որոնք զբաղվելու էին հայրենադարձ սիրիահայ ուսանողների խնդիրներով²³:

Հայաստանում սիրիահայ ուսանողների հիմնական խնդիրները կապված են եղել ուսման վարձի, բնակության վայրի, աշխատանքի և լեզվի իմացության հետ²⁴:

2013 թ. կիսամյակի տվյալներով՝ Հայաստանում գտնվող սիրիահայ շուրջ 250 ուսանողի 40%-ը կեցության խնդիր ունենալով²⁵:

Բացի այդ, Հայաստանում գործող ավելի քան մի քանի հարյուր կազմակերպություն դիմել է ՀՀ ՄՆ՝ սիրիահայ ուսանողներին աշխատանքի ընդունելու ցանկությամբ: Դրա հետևանքով մեծ թվով սիրիահայ երիտասարդներ և ուսանողներ ապահովվել են տարբեր տեսակի աշխատանքներով (մատուցողից մինչև իրենց մասնագիտություն)²⁶:

2012 թ. սեպտեմբերից Կառավարությունը պետական բյուջեից միջոցներ է հատկացրել սիրիահայ ուսանողների ուսման վարձի փոխհատուցման համար: Այդ նպատակով Կառավարությունը, հանձին ՀՀ ՄՆ-ի, սկզբում «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամի, Ամերիկայի «Հայ օգնության ֆոնդի» Հայաստանի մասնաճյուղի, Քուվեյթ պետության և այլն, ապա, ՀԲԸՄ-ի և «Գալուստ Կյուլպենկյան» հիմնարկության միջև ձեռք բերված պայմանավորվածության համաձայն, ՀՀ ԿԳՆ-ի հետ իրականացրել է Սիրիայում ծավալված իրադարձությունների հետևանքով Հայաստան ժամանած և տեղի բարձրագույն ու միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատություններում սովորող սիրիահայ ուսանողների վարձավճարների

²² Իր մասնագիտությունից մինչև մատուցող. սփյուռքի նախարարության առաջարկած աշխատանքը սիրիահայ ուսանողին, 2013: Սփյուռքահայ ուսանողների խորհուրդ, <https://hkdepo.am>

²³ Զաքարյան 2018, 575:

²⁴ Իր մասնագիտությունից մինչև մատուցող. սփյուռքի նախարարության առաջարկած աշխատանքը սիրիահայ ուսանողին, 2013:

²⁵ Իր մասնագիտությունից մինչև մատուցող. սփյուռքի նախարարության առաջարկած աշխատանքը սիրիահայ ուսանողին 2013:

²⁶ Իր մասնագիտությունից մինչև մատուցող. սփյուռքի նախարարության առաջարկած աշխատանքը սիրիահայ ուսանողին 2013:

փոխհատուցման ծրագիր²⁷: Յուրաքանչյուր տարի կազմակերպվել է միջին հաշվով 400 սիրիահայ ուսանողի ուսման վարձի փոխհատուցում²⁸:

2012-2013 թթ. ուսումնական տարվանից Կառավարության, ինչպես նաև համահայկական, բարեգործական կառույցների աջակցությամբ փոխհատուցվել է Հայաստան տեղափոխված սիրիահայ ուսանողների ուսման վարձավճարների 50-75%-ը՝ պայմանավորված տվյալ ուսումնական տարվա ընթացքում սովորող սիրիահայ ուսանողների թվով և բարեգործական կառույցների հատկացրած ֆինանսական միջոցներով²⁹:

Հայաստանի բարձրագույն կրթական հաստատությունները ևս արել են իրենց կարելին՝ աջակցելու սիրիահայ մեր հայրենակիցներին: Որոշ բուհեր ներքին կարգով ընդառաջել են՝ զիջելով սիրիահայ ուսանողների ուսման վարձավճարը³⁰:

Հայկական բարեգործական կազմակերպություններն ամենայն պատասխանատվությամբ են մոտեցել սիրիահայ ուսանողների կրթական վարձավճարները փոխհատուցելու խնդրին, քանի որ գտել են, որ Հայաստանում ուսում ստացած սփյուռքահայի համար հայրենիքին կապված մնալու հավանականությունը մեծ է³¹:

Հենվելով նախորդ տարվա տվյալների վրա՝ ՀԲԸՄ-ն նախատեսել էր 2014-2015 թթ. ուսումնական տարվա համար փոխհատուցել 380 ուսանողների վարձերի 78%-ը կամ յուրաքանչյուրի համար առավելագույնը՝ 600.000 դրամ³² (տե՛ս աղյուսակ 2):

Ներառյալ 2015 թ. կրթական հարցերով ՀՀ ՄՆ է դիմել շուրջ 2.200 սիրիահայ³³:

2017 թ. վերջի տվյալներով՝ Կառավարությունը և տարբեր կազմակերպություններ հոգացել են սիրիահայ 400 ուսանողի ուսման վարձավճարը³⁴ (տե՛ս աղյուսակ 3):

²⁷ ՀԱԱ, ֆ. 1786, ց. 3, գ. 111, թ. 74: Հաճախ տրվող իրավական հարցերի տեղեկատվական ձեռնարկ 2017, 76-77: Սիրիահայերին օժանդակություն տրամադրող կազմակերպությունների և ծառայությունների ցանկ 2018, 3, 4, 7, Համաժողովներ 2017, 2:

²⁸ ՀԱԱ, ֆ. 1786, ց. 2, գ. 10, թ. 12, Համաժողովներ 2017, 2:

²⁹ ՀԱԱ, ֆ. 1786, ց. 3, գ. 75, թ. 41:

³⁰ ՀԱԱ, ֆ. 1786, ց. 2, գ. 8, թ. 117: ՀԱԱ, ֆ. 1786, ց. 3, գ. 113, թ. 59: AUA for Syrian Armenians, <https://aia.am/aia-for-syrian-armenians/>. Իր մասնագիտությունից մինչև մատուցող. սփյուռքի նախարարության առաջարկած աշխատանքը սիրիահայ ուսանողին 2013: Hayastan All-Armenian Fund Continues to Raise Worldwide Support for Syrian-Armenian Community 2013:

³¹ ՀԱԱ, ֆ. 1786, ց. 3, գ. 105, թ. 39:

³² ՀԱԱ, ֆ. 1786, ց. 3, գ. 111, թ. 74:

³³ Զաքարյան 2018, 573:

³⁴ Avetisyan 2017. Հաճախ տրվող իրավական հարցերի տեղեկատվական ձեռնարկ 2017, 77: Syrian-Armenian Students Will be Given Tuition Support 2017:

Աղյուսակ 2

Համաֆինանսավորող կառույցների կողմից սիրիահայ ուսանողների վարձավճարների փոխհատուցման գումարը (ԱՄՆ դոլարին համարժեք դրամով)		
Համաֆինանսավորող կառույցներ	2014-2015 թթ.	2015-2016 թթ.
ՀՀ կառավարություն	60.000	60.000
ՀԲԸՄ	130.000	160.000
«Գալուստ Կյուլպենկյան» հիմնարկություն	130.000 ³⁵	160.000 ³⁶
Ընդամենը՝	320.000	380.000

Աղյուսակ 3

Սիրիահայ ուսանողների վարձավճարների փոխհատուցումները տարբեր կառույցների կողմից ³⁷		
Տարեշրջան	Ուսանողների քանակը	Աջակցող կառույցները
2012-2013 թթ.	շուրջ 350	ՀՀ կառավարություն «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամ
2013-2014 թթ.	շուրջ 400	ՀՀ կառավարություն ՀԲԸՄ «Գալուստ Կյուլպենկյան» հիմնարկություն Քուլեյթի կառավարություն
2014-2015 թթ.	շուրջ 420	ՀՀ կառավարություն ՀԲԸՄ «Գալուստ Կյուլպենկյան» հիմնարկություն
2016-2017 թթ.	շուրջ 480	ՀՀ կառավարություն ՀԲԸՄ «Գալուստ Կյուլպենկյան» հիմնարկություն ³⁸

2018 թ. գարնանը Հայաստանում իշխանափոխությունից և ՀՀ ՍՆ լուծարումից հետո ևս՝ 2018-2019 թթ. ուսումնական տարում, շարունակվել է իրականացվել Հայաստանի բարձրագույն և միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների բակալավրի կրթական մակարդակում սովորող սիրիահայ ուսանողների համար ուսման վարձավճարների փոխհատուցման ծրագիրը՝ Կառավարության, ՀԲԸՄ և «Գալուստ Կյուլպենկյան» հիմնարկության ֆինանսական աջակցությամբ: Ծրագրում ընդգրկվելու համար անհրաժեշտ էր այցելել «Սիրիահայերի հիմնախնդիրները համակարգող կենտրոն» ՀԿ գրասենյակ և լրացնել համապատասխան հայտը³⁹:

³⁵ ՀԱԱ, ֆ. 1786, ց. 3, գ. 105, թ. 39:

³⁶ ՀԱԱ, ֆ. 1786, ց. 3, գ. 111, թ. 74:

³⁷ Զաքարյան 2018, 573:

³⁸ Հաճախ տրվող իրավական հարցերի տեղեկատվական ծեռնարկ 2017, 77:

³⁹ ՀԱԱ, ֆ. 1786, ց. 3, գ. 75, թ. 41-42:

Հայաստանի բարձրագույն, նախնական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների սիրիահայ ուսանողներին կրթաթոշակներ հատկացնելու նպատակով Կառավարությունը պետական բյուջեով նախատեսված պահուստային ֆոնդի հաշվին 2012 թվականից ամեն տարի որոշակի գումար է հատկացրել է սիրիահայ ուսանողներին ուսումնական տարվա կրթաթոշակներ տրամադրելու նպատակով: Կառավարության որոշմամբ այդ գումարը տրամադրվել է ՀՀ ԿԳՆ-ին, ինչպես նաև ՀՀ ՄՆ-ին, որպեսզի վերջիններս որպես նվիրատվություն այն տրամադրեն «Սիրիահայերի հիմնախնդիրները համակարգող կենտրոն» ՀԿ-ին սիրիահայ ուսանողների ուսման նպատակով⁴⁰: Այսպես, 2013 թ. առաջին կեսի տվյալներով՝ ավելի քան 100 ուսանող ստացել է կրթաթոշակ⁴¹ (տե՛ս աղյուսակ 4):

Աղյուսակ 4

ՀՀ կառավարության՝ սիրիահայ ուսանողներին տրամադրած կրթաթոշակները ⁴²	
Ուսումնական տարի	Գումար (դրամով)
2013-2014 թթ.	10.000.000 ⁴³
2014-2015 թթ.	26.160.000 ⁴⁴
2015-2016 թթ.	24.656.000 ⁴⁵
2016-2017 թթ.	20.000.000 ⁴⁶

Եզրակացություններ

Այսպիսով, Հայաստան ժամանած սիրիահայերի կրթական խնդիրները լուծելու նպատակով ՀՀ ՄՆ-ն ՀՀ ԿԳՆ է ներկայացրել մի շարք առաջարկություններ, որոնց շնորհիվ իրագործվել են օգտաշատ բարեփոխումներ ու աջակցության ծրագրեր:

⁴⁰ ՀՀ կառավարության որոշում, «Հայաստանի Հանրապետության Սփյուռքի նախարարությանը գումար հատկացնելու և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2015 թվականի դեկտեմբերի 24-ի N 1555-Ն որոշման մեջ փոփոխություններ ու լրացումներ կատարելու մասին» 2016: ՀՀ կառավարության որոշում, «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2013 թվականի հոկտեմբերի 10-ի N 1183-Ն որոշման մեջ փոփոխություն և լրացում կատարելու մասին» 2013:

⁴¹ Hakobyan Julia. Middle East Meets Armenia: Armenians Flee Syria for the Motherland 2013.

⁴² ՀՀ կառավարության որոշում, «Հայաստանի Հանրապետության սփյուռքի նախարարությանը գումար հատկացնելու և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2013 թվականի դեկտեմբերի 19-ի N 1414-Ն որոշման մեջ լրացումներ կատարելու մասին» 2014:

⁴³ ՀՀ կառավարության որոշում, «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2013 թվականի հոկտեմբերի 10-ի N 1183-Ն որոշման մեջ փոփոխություն և լրացում կատարելու մասին» 2013:

⁴⁴ Հաճախ տրվող իրավական հարցերի տեղեկատվական ծեռնարկ 2017, 152:

⁴⁵ ՀՀ կառավարության որոշում, «Հայաստանի Հանրապետության սփյուռքի նախարարությանը գումար հատկացնելու և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2014 թվականի դեկտեմբերի 18-ի N 1515-Ն որոշման մեջ լրացումներ կատարելու մասին», 2015:

⁴⁶ ՀՀ կառավարության որոշում, «Հայաստանի Հանրապետության Սփյուռքի նախարարությանը գումար հատկացնելու և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2015 թվականի դեկտեմբերի 24-ի N 1555-Ն որոշման մեջ փոփոխություններ ու լրացումներ կատարելու մասին» 2016:

Արդյունքում, սիրիահայ երեխաներն ու երիտասարդները մանկապարտեզներ ու դպրոցներ են հաճախել ծրի, իսկ բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում ուսանողների վարձերը համաֆինանսավորմամբ հոգացել են հիմնականում՝ Կառավարությունը, ՀԲԸՄ-ն և «Գալուստ Կյուպենկյան» հիմնարկությունը⁴⁷, ինչպես նաև սկզբնական շրջանում՝ համահայկական և միջազգային որոշ միություններ ու կազմակերպություններ:

Կառավարության իրականացրած արդյունավետ ծրագրերի շնորհիվ սիրիահայ երեխաների ու երիտասարդների, հետևաբար՝ նաև նրանց հարազատների համար հայրենիքում ստեղծվել են հնարավոր բոլոր բարենպաստ պայմանները սահուն ինտեգրվելու հայաստանյան սոցիալ-մասնագիտական միջավայրին:

Օգտագործված գրականություն

- Հայաստանի ազգային արխիվ (ՀԱԱ), ՀՀ սփյուռքի նախարարության ֆոնդ 1786, ց. 2, գ. 8, 9, 10, 11, 78, ֆ. 1786, ց. 3, գ. 75, 103, 105, 110, 111, 113:
- Ամբողջական տվյալներ. Քանի սիրիահայ կա Հայաստանում, նրանցից քանիսն ունեն բնակարան և աշխատանք, 2012, 21 նոյեմբերի, www.panarmenian.net (ներբեռնման օրը՝ 10.11.2023):
- Ավագյան Բ. 2024, Սիրիական կրթական ծրագրով «Կիլիկեան» դպրոցը Հայաստանում (2012-2013 թթ.), Լրաբեր հասարակական գիտությունների, N 2, Երևան, էջ 116-130:
- Գրիգորյան Ն. 2019, Անցած տարի Հայաստան է ժամանել 62 սիրիահայ, 19 հունվարի, <https://www.aravot.am> (ներբեռնման օրը՝ 10.11.2023):
- Զաքարյան Ֆ. 2018, Սիրիայի հայ համայնքի հետ տարուող աշխատանքները (2008-2015), «Սուրիոյ հայերը. Գիտաժողովի նիստեր (24-27 Մայիս, 2015)», խմբ.՝ Անդրանիկ Տազեսեան, Պէյրոյթ, Haigazian University Press, էջ 570:
- Իր մասնագիտությունից մինչև մատուցող. սփյուռքի նախարարության առաջարկած աշխատանքը սիրիահայ ուսանողին 2013, 27 մայիսի, <https://hetq.am> (ներբեռնման օրը՝ 18.09.2023):
- Հալաճեան Լ. 2016, Սուրիահայերու Վերամուտը Հայրենիքի Մէջ, 29 Օգոստոս, <https://hairenikweekly.com> (ներբեռնման օրը՝ 10.11.2023):
- Հաճախ տրվող իրավական հարցերի տեղեկատվական ձեռնարկ Սիրիայից և հակամարտության վայրերից Հայաստան տեղահանված անձանց համար 2017, հուլիս, Երևան, 158 էջ:
- Համաժողովներ. Հայաստան-Սփյուռք 6-րդ համաժողով 2017, ՀՀ սփյուռքի նախարարության աշխատակազմի ղեկավար, սիրիահայերի հիմնախնդիրներով զբաղվող աշխատանքային խմբի ղեկավար Ֆիրդուս Զաքարյանի ղեկույցը, «Հայաստանի Հանրապետությունում ապաստան գտած սիրիահայերին տրամադրվող աջակցության վերաբերյալ», 18-20 սեպտեմբերի, <http://www.mindiaspora.am> (ներբեռնման օրը՝ 24.03.2019):

⁴⁷ Hakobyan Julia. Middle East Meets Armenia: Armenians Flee Syria for the Motherland 2013. Հալաճեան Լենա, Սուրիահայերու Վերամուտը Հայրենիքի Մէջ 2016:

- Հայաստանի Մէջ Ներկայիս Կը Բնակի Շուրջ 16 Հազար Սուրիահայ 2016, 11 Փետրուար, <https://horizonweekly.ca> (ներբեռնման օրը՝ 19.10.2023):
- ՀՀ կառավարության որոշում 2013, «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2013 թվականի հոկտեմբերի 10-ի N 1183-Ն որոշման մեջ փոփոխություն և լրացում կատարելու մասին», 12 դեկտեմբերի, N 1433-Ն, <https://www.e-gov.am> (ներբեռնման օրը՝ 10.11.2023):
- ՀՀ կառավարության որոշում 2014, «Հայաստանի Հանրապետության սփյուռքի նախարարությանը գումար հատկացնելու և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2013 թվականի դեկտեմբերի 19-ի N 1414-Ն որոշման մեջ լրացումներ կատարելու մասին», 27 նոյեմբերի, N 1364-Ն, <https://www.e-gov.am> (ներբեռնման օրը՝ 10.11.2023):
- ՀՀ կառավարության որոշում 2015, «Հայաստանի Հանրապետության սփյուռքի նախարարությանը գումար հատկացնելու և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2014 թվականի դեկտեմբերի 18-ի N 1515-Ն որոշման մեջ լրացումներ կատարելու մասին», 22 հոկտեմբերի, N 1244-Ն, <https://www.e-gov.am> (ներբեռնման օրը՝ 19.10.2023):
- ՀՀ կառավարության որոշում 2016, «Հայաստանի Հանրապետության Սփյուռքի նախարարությանը գումար հատկացնելու և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2015 թվականի դեկտեմբերի 24-ի N 1555-Ն որոշման մեջ փոփոխություններ ու լրացումներ կատարելու մասին», 27 հոկտեմբերի, N 1188-Ն, <https://www.e-gov.am> (ներբեռնման օրը՝ 19.10.2023):
- Շարունակվում են սիրիահայերին ցուցաբերվող սոցիալական աջակցության ծրագրերը 2017, 17 փետրվարի, <https://www.pastinfo.am> (ներբեռնման օրը՝ 10.11.2023):
- Պետական քաղաքականություն 2018, http://www.mindiaspora.am/am/petakan_qaxaqakanutyut (ներբեռնման օրը՝ 10.11.2023):
- Զաքարյան Ֆիրդուս, Սիրիայի հայ համայնքի հետ տարուող աշխատանքները (2008-2015), «Սուրիոյ հայերը. Գիտաժողովի նիւթեր (24-27 մայիս, 2015)», խմբ.՝ Անդրանիկ Տազեսեան, Պէյրուֆ, Haigazian University Press, էջ 569-576:
- Սիրիահայերին օժանդակություն տրամադրող կազմակերպությունների և ծառայությունների ցանկ. Սիրիահայերի և տեղացիների դիմակայունության բարձրացում 2018, Երևան, 41 էջ:
- AUA for Syrian Armenians, <https://aua.am/aua-for-syrian-armenians/> (ներբեռնման օրը՝ 10.11.2023):
- Avetisyan A. 2017, 'I Will Not Go Back' - The Syrians Making a New Life in Armenia, Karo Haroyan. "Osservatorio Balcani e Caucaso", November 13, <https://www.balcanicaucaso.org> (ներբեռնման օրը՝ 19.10.2023):
- Balkhian S. 2014, The Housing Conundrum: Syrian Armenians in Armenia, January 14, <https://armenianweekly.com> (ներբեռնման օրը՝ 10.11.2023):
- 521 Syrian-Armenian Pupils in Yerevan Schools 2013, 21 March, <https://www.tert.am> (ներբեռնման օրը՝ 10.11.2023):
- Hakobyan J. 2013, Middle East Meets Armenia: Armenians Flee Syria for the Motherland, June 1, <https://agbu.org> (ներբեռնման օրը՝ 19.10.2023):

- Harutyunyan A. 2014, School Barriers for Syrian Armenians. Differences in Language and Lesson Content Make It Hard for Refugee Pupils to Keep Up. September 15, <https://iwpr.net> (ներբեռնման օրը՝ 19.10.2023).
- Hayastan All-Armenian Fund Continues to Raise Worldwide Support for Syrian-Armenian Community 2013, June 27, <http://www.armradio.am> (ներբեռնման օրը՝ 10.11.2023).
- Syrian-Armenian Students Will be Given Tuition Support 2017, November 9, <https://news.am/eng/news/420060.html> (ներբեռնման օրը՝ 10.11.2023).

СОДЕЙСТВИЕ АРМЯНАМ-РЕПАТРИАНТАМ ИЗ СИРИИ В ВОПРОСЕ ОБРАЗОВАНИЯ (2012-2018 ГГ.)

Кнарик Авакян

Резюме

Приток сирийских армян в Армению стал более ощутимым особенно с июля 2012 г.

Сирийские армяне обращались в Министерство диаспоры РА по различным вопросам: оформление документов, поступление в различные детско-юношеские учебные заведения (детский сад, школа, колледж, ВУЗ, магистратура) или продолжение учебы, профессиональная стажировка, скидка в оплате или отказ от платы за обучение, компенсация либо невыплата и ряд других вопросов.

В целях решения образовательных проблем сирийских армян Министерство диаспоры РА представило Министерству образования РА ряд рекомендаций, благодаря которым были реализованы необходимые реформы и программы поддержки.

В результате подрастающее поколение сирийских армян посещало детские сады и школы бесплатно, а оплата обучения студентов в высших учебных заведениях финансировалась в основном правительством РА, Армянским Всеобщим Благотворительным Союзом и учреждением «Галуст Кюльпенкян», а также рядом общеармянских и международных союзов и организаций.

Благодаря эффективным программам, реализуемым Правительством РА, были созданы все благоприятные условия для беспрепятственной интеграции сирийских армян в социально-профессиональную среду Армении.

Ключевые слова – война в Сирии, армянская община Сирии, репатриация, детский сад, школа, ВУЗ, Министерство диаспоры РА.

SUPPORT TO THE SYRIAN-ARMENIAN REPATRIATES IN SOLVING EDUCATIONAL PROBLEMS (2012-2018)

Knarik Avagyan

Abstract

The influx of Syrian-Armenians into Armenia has become more significant especially since July, 2012.

The Syrian-Armenians applied to the Ministry of Diaspora RA on various issues: forming applications, admission to various child and youth educational institutions (kindergarten, school, college, university, master's degree) or continuation of studies, professional internship, discount in payment or waiver of fees for education, compensation or non-payment and other issues.

In order to solve the educational problems of Syrian-Armenians, who have arrived in Armenia, the Ministry of Diaspora RA presented a number of recommendations to the Ministry of Education RA, thanks to which useful reforms and support programs were implemented.

As a result, Syrian-Armenian children and youth attended kindergartens and schools for free, and the tuition fees for the students in higher educational institutions were co-financed mainly by the Government of the Republic of Armenia, the Armenian General Benevolent Union and the "Calouste Gulbenkian" Foundation, as well as – in the beginning – some pan-Armenian and international unions and organizations.

Thanks to the effective programs implemented by the RA Government, all possible favorable conditions have been created for the smooth integration of Syrian-Armenian children and youth, and consequently their relatives, into the social and professional environment of Armenia.

Key words – War in Syria, Armenian Community of Syria, repatriation, kindergarten, school, university, Ministry of Diaspora RA, payment for education.